

Kujawa Karol, rec. książki: Šaćir Filandra, Enes Karić, *Bošnjačka ideja*, Nakladni zavod globus, Zagreb 2002, ss. 395, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia” 2007, t. 14, s. 270–272.

<https://doi.org/10.14746/bp.2007.14.21>

<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/view/52846>

Instytucją przechowującą materiały źródłowe jest Biblioteka Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

<http://bch.amu.edu.pl>

Zadanie zostało zrealizowane w ramach konkursu „Społeczna odpowiedzialność nauki II – Wsparcie dla bibliotek naukowych”. Projekt zatytułowany „Digitalizacja archiwalnych wydań czasopism naukowych zgromadzonych przez Bibliotekę Coll. Historicum UAM”. Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu Społeczna odpowiedzialność nauki II. Wsparcie dla bibliotek naukowych (umowa nr BIBL/SP/0092/2024/02 z dnia 05.12.2024). Całkowita wartość projektu: 247 236,00 zł. Kwota dofinansowania: 220 836,00 zł.

The institution storing the source materials is the Library of the Collegium Historicum of the Adam Mickiewicz University in Poznań.

<http://bch.amu.edu.pl>

The task was carried out within the framework of the competition “Social Responsibility of Science II – Support for Scientific Libraries”. The project entitled “Digitization of archival editions of scientific journals collected by the Library of the Coll. Historicum of Adam Mickiewicz University”. The project was co-financed from state budget funds granted by the Minister of Science within the framework of the Programme Social Responsibility of Science II. Support for Scientific Libraries (agreement no. BIBL/SP/0092/2024/02 of 05.12.2024). Total value of the project: PLN 247,236.00. Amount of co-financing: PLN 220,836.00.

UNIwersYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Społeczna
Odpowiedzialność
Nauki II

Część rozproszonych publikacji W. Cimochońskiego, stanowiących chlubę polskiego i europejskiego językoznawstwa, postanowili zebrać w jeden tom Irena Sawicka i Leszek Bednarczuk. W efekcie ich starań zainteresowani tematyką albańską filologowie oraz historycy bałkańscy otrzymali wydany w nakładzie 220 egzemplarzy zbiór dwunastu artykułów, napisanych przez W. Cimochońskiego w językach: polskim, francuskim i niemieckim. Wyróżnić trzeba tu: artykuł poświęcony miejscu języka ilirskiego w kręgu indogermańskim⁴, trzy teksty wyjaśniające istotne dla języka albańskiego kwestie etymologiczne i toponomastyczne⁵, a także artykuł z 1950 r., w całości dotyczący rozwoju niektórych indoeuropejskich spółgłosek, nakładających się na siebie, a następnie wtórnie rozszczepiających się w języku albańskim⁶ (warto nadmienić, że artykułem tym udało się W. Cimochoowskiemu definitywnie rozwiązać problemy badań rozpoczętych pół wieku wcześniej przez duńskiego językoznawcę H. Pedersena).

W recenzowanej publikacji zabrakło niestety miejsca dla rozpraw W. Cimochońskiego, których objętość wykluczyła włączenie ich do tego rodzaju zbioru studiów (praca doktorska o dialekcie Dushmani liczy przeszło 230 ss.) lub uczyniła to nazbyt problematycznym (kilkudziesięciostronicowa rozprawa pt. *Język albański*, która ukazała się w pięć lat po śmierci W. Cimochońskiego⁷, i której w recenzowanej książce wydaje się najbardziej brakować). Korzystnym rozwiązaniem okazało się zaopatrzenie książki w krótki, interesujący wstęp redakcyjny (I. Sawicka) oraz szkic poświęcony W. Cimochoowskiemu (L. Bednarczuk). Docenić należy także przedstawienie w recenzowanej książce bibliografii prac (nie wyjaśniono kto ją zestawiał) W. Cimochońskiego. Szkoda tylko, że informacji „kilkanaście haseł w *Nowej encyklopedii powszechnej PWN*, t. I-VI, 1995-1997” (umieszczoną pod datą 1995)⁸ nie zastąpiono kompletnym wykazem haseł napisanych do *Encyklopedii* przez W. Cimochońskiego. Dzięki temu zabiegowi odbiorcy książki dysponowaliby pełną bibliografią prac uczonego, wcześniejsza bowiem, przygotowana przez W. Stefańskiego, doprowadzona została do 1977 r.⁹

Wojciech Szczepański

Šaćir Filandra, Enes Karić, *Bošnjačka ideja*, Nakladni zavod globus, Zagreb 2002, ss. 395.

Od drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. w bośniackiej historiografii coraz częściej można się spotkać z pracami, które omawiają rolę muzułmańskiej emigracji w życiu politycznym Bośni i Hercegowiny (BiH) po II wojnie światowej. Do takich publikacji należy

⁴ W. Cimochoński, *Die Sprachliche Stellung des Balkanillyrischen im Kreise der indogermanischen Sprachen*, s. 45-62 w recenzowanej publikacji (pierwodruk: „*Studia Albanica*” X, 1973, 1, s. 137-153, przekład albański: *Pozicioni gjuhësor i ilirishtes Ballkanike në rrethin e gjuhëve indoevropiane*, „*Studime Filologjike*” XVII, 1973, 2, s. 29-48).

⁵ W. Cimochoński, *Dwie etymologie albańskie*, s. 111-127 w recenzowanej publikacji (pierwodruk: „*Lingua Posnaniensis*” t. I, 1949, s. 165-188); tenże, *Etymologische Miscellen*, s. 136-141 w recenzowanej publikacji (pierwodruk: „*Acta Baltico-Slavica*” t. III, s. 37-42); tenże, *Des recherches sur la toponomastique de l’Albanie*, s. 86-97 w recenzowanej publikacji (pierwodruk: „*Lingua Posnaniensis*” t. VIII, 1960, s. 133-145).

⁶ W. Cimochoński, *Recherches sur l’histoire du sandhi dans la langue albanaise*, „*Lingua Posnaniensis*” t. II, 1950, s. 220-255.

⁷ W. Cimochoński, *Język albański*, „*Acta Baltico-Slavica*” t. XVII, 1987, s. 17-68.

⁸ Zob. s. 18 w recenzowanej publikacji.

⁹ W. Stefański, *Contribution*, s. 404-406.

między innymi książka Šaćira Filandry oraz Enesa Karicia pod tytułem: *Bošnjačka ideja*. Praca ta w całości poświęcona jest działalności lidera tej diaspory, Adila Zulfikarpašicia. Należy on do grona zwolenników idei „bošnjackiej”, którzy od początku lat sześćdziesiątych XX w. dążyli do nadania bośniackim muzułmanom nazwy „Bošnjaci”. Propagatorzy tego ruchu uważali, że etnonim ten nie powinien się ograniczać tylko do wyznawców islamu z BiH, lecz także obejmować pozostałe grupy religijne zamieszkujące obszar BiH¹⁰. Idea „bošnjačka” została ostatecznie zrealizowana w 1993 r., kiedy to *Sabor Bošnjački*, zrzeszający wielu muzułmańskich intelektualistów, oficjalnie proklamował nadanie wyznawcom islamu z BiH nazwę „Bošnjaci”.

Publikacja składa się z trzynastu rozdziałów. W pierwszych sześciu omówiono polityczną i kulturalną działalność emigracji muzułmańskiej od 1945 r. do końca lat sześćdziesiątych XX w. Zdaniem autorów tej pracy, muzułmańska diaspora, pomimo ciągłych ataków ze strony polityków chorwackich oraz serbskich, potrafiła się zorganizować i walczyć o interesy swojej wspólnoty na arenie międzynarodowej. Do ich największych osiągnięć należało m.in. wydawanie na początku lat sześćdziesiątych XX w. emigracyjnego pisma „Bosanski pogledi”, w którym ukazywały się artykuły poruszające różne aspekty politycznego i kulturalnego życia mieszkanców BiH. Na jego łamach prowadzono również liczne dyskusje o przyszłości tego kraju w strukturach federacyjnych Jugosławii.

W kolejnych rozdziałach, siódmym i ósmym, przedstawione zostały poglądy lidera emigracji muzułmańskiej, Adila Zulfikarpašicia, na temat historii BiH. Nawiązują one do tez znanej chorwackiej mediewistki, Nady Klaić, która dowodzi, że Bośnia posiada tak samo starą tradycję państwową jak Serbia czy Chorwacja. Muzułmański polityk twierdzi również, że bogomiłowie bośniaccy (patareni), w obliczu rosnących nacisków ze strony katolików i prawosławnych, już w XIV i XV wieku masowo przechodzili na islam. Pogląd ten, występujący powszechnie w literaturze bośniackiej, ma na celu potwierdzenie tezy o rzekomym bogomilskim pochodzeniu bośniackich muzułmanów.

W rozdziale pod tytułem „Zulfikarpašić – ideolog bošnjaštva” omówiono kształtowanie się narodu bošnjackiego i rolę Zulfikarpašicia w budowaniu świadomości narodowej bośniackich muzułmanów. Można tu jednak niekiedy spotkać wypowiedzi, które nasuwają wiele wątpliwości. Autorzy omawianej pracy dochodzą do wniosku, że w okresie od 1945 do 1961 r. w spisach ludności komunistycznej Jugosławii bośniaccy muzułmanie nie mogli się narodowo opowiedzieć jako „Bošnjaci”. Zapominają jednak, że w tym czasie nazwa ta nie była popularna wśród tej wspólnoty i nie było żadnej inicjatywy dążącej do jej wprowadzenia.

Kolejny rozdział książki, dziewiąty, poświęcony jest aktywności A. Zulfikarpašicia na rzecz islamskiej wspólnoty. Był on uczestnikiem wielu muzułmańskich konferencji i sympozjów na całym świecie.

Następna część książki zawiera wiele cennych informacji na temat pierwszych prób umiędzynarodowienia idei „bošnjackiej” na początku lat sześćdziesiątych XX w. Z kolei poglądy, jakie wyrażał lider muzułmańskiej emigracji w latach osiemdziesiątych XX w. na temat politycznego statusu bośniackich muzułmanów omówione zostały w rozdziale jedenastym. Dążył on do przekonania serbskich oraz chorwackich środowisk emigracyjnych do potrzeby utworzenia niezależnej BiH. Uważał, że zachowanie jej integralności jest w interesie wszystkich stron i wcale nie oznacza rozbicia federacyjnej struktury Jugosławii.

Zagadnienia związane z funkcjonowaniem muzułmańskiej partii SDA (Stranka demokratske akcije), która powstała na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. głównie z inicjatywy

¹⁰ A. Lejlić, *Teorija istorijskog razvoja bošnjačkog nacionalnog identiteta. Bošnjački nacionalni identitet: teorija i metodi*, „Godišnjak” 2001, s. 212.

muzułmańskiej emigracji z BiH oraz działaczy panislamskiej organizacji Mladi Muslimani (MM), zostały omówione w ostatnim rozdziale. Próbowano tam przedstawić kulisy sporu, do którego doszło między A. Zulfikarpašićem a liderem organizacji MM A. Izetbegovićem. Główną jego przyczyną było odrzucenie przez Izetbegovicia inicjatywy zwolenników idei „bošnjackiej” nadania bośniackim muzułmanom nazwy „Bošnjaci”. Zdaniem autorów tej pracy, wobec fiaska tych starań A. Zulfikarpašić zdecydował się opuścić szeregi SDA i założyć nową, liberalną oraz świecką partię Muzułmańską Bošnjacką Organizację (MBO). W rzeczywistości jednak A. Zulfikarpašić poniósł ogromną porażkę, po której było mu bardzo trudno powrócić do życia publicznego w BiH.

Podsumowując stwierdzić należy, że autorzy tej książki opierają się często na własnych wyobrażeniach i na poparcie swoich wywodów nie przytaczają konkretnych faktów źródłowych. Dlatego wydaje się, że na pracę wyjaśniającą rzetelnie obraz muzułmańskiej emigracji – należy jeszcze poczekać.

Karol Kujawa

Jan Pelikán, Lubomíra Havlíková, Tomáš Chrobák, Jan Rychlík, Miroslav Tejchman, Ondřej Vojtěchovský, *Dějiny Srbska*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005, ss. 670, mapy, ilustracje, aneksy.

Od dłuższego już czasu obserwować można w Polsce pewne niepokojące zjawisko – wzrastające zainteresowanie polskich historyków dziejami państw bałkańskich nie pociąga za sobą należytego zainteresowania piśmiennictwem bałkanoznawczym, powstającym w sąsiednich państwach. Naturalnie za podstawę fachowych badań dziejów Bałkanów służyć muszą głównie materiały źródłowe i historiografia tworzona w językach bałkańskich. Poważny badacz nie może jednak, z oczywistych względów, odmawiać znaczenia literaturze przedmiotu, powstającej poza badanym przez niego obszarem i poza jego własnym krajem zamieszkania. Tymczasem lektura niemałej części publikacji polskich bałkanistów zdradza poważne luki w recepcji literatury specjalistycznej, stworzonej w językach naszych sąsiadów, mimo iż wiele uwagi nasi badacze poświęcają na przykład opracowaniom autorów amerykańskich i to bynajmniej nie tylko tych wybitniejszych, których dzieła oparte są na solidnej podstawie źródłowej i historiograficznej, ale także tych, których twórczość naukową uznać można za przeciętną czy wręcz szkodliwą, naznaczoną rażącymi uproszczeniami i podporządkowaną kryterium *political correctness*.

Do prac przez niektórych u nas niezauważanych, przez innych zaś niedocenianych w odpowiednim stopniu należą publikacje bałkanistów czeskich i słowackich. Mimo iż w Czechosłowacji, Czechach i na Słowacji pojawili się w minionym wieku wybitni znawcy bałkańskich dziejów, którzy wykształcili godnych następców, tylko twórczość niektórych z obecnie czynnych w Czechach i na Słowacji bałkanoznawców znajduje jako taką recepcję w Polsce. Sądzić można jednak, że mimo walorów ich prac i osobistych związków niektórych autorów (np. Jana Rychlíka) z polskimi środowiskami naukowymi (zwłaszcza z ośrodkiem krakowskim), długo, albo nawet nigdy, nie doczekamy się przekładów napisanych przez nich książek, tak jak nie doczekaliśmy się dotąd tłumaczeń wydanych przed dziesięcioleciaми ważnych publikacji takich chociażby autorów, jak: Josef Holeček, Konstantin Jireček, Milada